

УДК 342.9

*Є. В. Бережна  
здобувач**Науково-дослідного інституту публічного права*

### ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ АДВОКАТА В СИСТЕМІ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

**Постановка проблеми.** Інститут адміністративної юстиції в Україні все ще перебуває в стані еволюції, як загалом весь сектор судової влади. Найбільш активні зрушення в даній сфері зроблено в останні роки, після Революції гідності, коли в Україні розпочалось проведення судової реформи. В рамках її реалізації змінились деякі аспекти практичного здійснення адміністративного судочинства, зокрема, трансформації відчуженого юридичного статусу адвокатури. На сьогоднішній день адвокат займає особливе, відповідно до окремих моментів, місце серед загального масиву учасників адміністративного процесу, питання чого потребує ґрунтовного наукового розроблення та комплексного аналізу.

**Стан дослідження проблеми.** В рамках дослідження використано досвід науковців, які аналізували в межах своїх робіт питання складу учасників адміністративного процесу, а також особливості взаємодії останніх між собою. Зокрема, звертається увага на праці: О.В. Кузьменко, С.В. Слінько, О.Д. Коломоєць, І.В. Топора, О.В. Бачуна, Є.В. Васьковського, М.М. Полянського, М.Ю. Барщевського, Р.А. Чайки, Н.О. Обловацького та ряду інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в науковій літературі точиться жвава дискусія стосовно місця адвоката в системі учасників адміністративного процесу.

**Метою статті є:** встановити місце адвоката в системі учасників адміністративного процесу.

**Виклад основного матеріалу.** Слід відмітити, що адвокатура є специфічним інститутом в усій системі судової гілки влади. Тому на наше переконання, щоб зрозуміти якою саме роллю адвокат наділений у межах адміністративного процесу безпосередньо, варто охарактеризувати всіх його учасників та виділити поняття їх правового статусу.

На наш погляд, учасників адміністративного процесу варто розглядати, як систему уповноважених адміністративно процесуальним законодавством суб'єктів, яких наділено процесуальними правами та обов'язками, котрі вони реалізують вступаючи у адміністративні процесуальні правовідносини. Подібне широке визначення дає можливість побачити всіх без виключення осіб та уповноважені органи та організації, які приймають безпосередню участь у здійсненні адміністратив-

ного процесу, мають у цій площині власний інтерес, а також встановити місце серед них адвокатів.

Щоб визначити, хто входить у систему учасників адміністративного процесу, важливо звернути увагу на положення КАС та інших законодавчих актів, де статус цих учасників закріплено. Так, першим та одним з головних учасників безперечно є адміністративний суд. Кожен адміністративний суд входить до єдиної системи судоустрою нашої держави, функціонування якої гарантується Конституцією та іншими законодавчими актами. В системі судоустрою адміністративні суди є спеціалізованими органами, які відповідно до визначеної законодавством компетенції розглядають та вирішують адміністративні справи [1]. Відповідно до статті 19 КАС юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно правових спорах. Варто зауважити, що публічно-правовим спір визначається у тому разі, якщо: 1) хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; 2) хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; 3) хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи [1].

До інших учасників відносяться суб'єкти, процесуальна діяльність яких обмежується конкретною справою, тобто, це учасники адміністративної справи, до яких відносяться сторони та треті особи. Так, сторонами є: по-перше, позивач – особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подано позов до адміністративного суду; по-друге, відповідач – суб'єкт владних повноважень, тобто, орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі за-

конодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг, а у визначених законодавством випадках інші особи, до яких звернена вимога позивача [1]. Треті особи – це самостійні суб'єкти, які можуть заявляти або не заявляти вимоги до предмету спору, але вирішення справи впливає на їх права та законні інтереси [1].

У положеннях КАС зазначається, що учасники мають рівні процесуальні права та обов'язки. Вони зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки [1].

Варто відмітити, що склад учасників адміністративного процесу не обмежується позивачем, відповідачем, третіми особами та судом. Важливе значення у адміністративних процесуальних правовідносинах також відіграють особи, які в положення КАС визначаються, як «інші учасники судового процесу». Стаття 61 відносить до складу останніх помічників судді, секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідків, експертів, експертів з питань права, перекладачів, спеціалістів [1].

Переходячи до розгляду безпосередньо адвокатів, як учасників адміністративного процесу, необхідно зауважити, що дані суб'єкти в своїй сукупності характеризують важливий та функціональний інститут адвокатури в нашій державі. Засади останнього регламентовано Конституцією України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. З цього приводу Основний закон вказує, що адвокатура України діє з метою надання професійної правничої допомоги [2]. В свою чергу, у положеннях Закону зміст та призначення адвокатури деталізуються. Відповідно до статті 2 документу, адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому законодавством. Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність [3].

Відповідно до положень закону адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність, тобто, незалежну професійну діяльність щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокат-

ською діяльністю. Адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами. Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання [3].

Окремі науковці тлумачать зміст поняття «адвокат» через призму сутності адвокатської діяльності. Наприклад, Н.О. Обловацька доходить в своїх наукових працях висновку, що адвокат – це особам яка здійснює врегульовану законодавством України діяльність щодо надання кваліфікованої юридичної допомоги населенню у вигляді консультацій, складання документів правового характеру, участі у судовому процесі та здійсненні іншої юридичної допомоги, не забороненої законодавством України, з метою захисту прав, свобод і законних інтересів клієнтів [4]. Дотримуючись схожої позиції І.В. Головань вважає, що адвокатом є особа, яка одержала в Україні свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, склала Присягу адвоката України та в рамках передбачених законом організаційних форм фактично здійснює адвокатську діяльність, реалізуючи передбачені законом професійні права, виконуючи обов'язки та користуючись встановленими законом гарантіями. Адвокатська діяльність на погляд вченого полягає в наданні правової допомоги фізичним та юридичним особам, що здійснюється адвокатами в рамках встановлених законом організаційних форм [5, с.15].

Які відомості з приводу значення адвоката та його місця у адміністративному процесі надає КАС? Відповідно до статті 16 документу представництво в суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правничка допомога). Пряме визначення даного суб'єкта в положеннях Кодексу відсутнє. Водночас, параграф 2 Глави 4 Розділу I КАС містить інформацію про таких учасників процесу, як «представники», що також стосується адвокатів. Цими положеннями Кодексу передбачено, що представниками в адміністративному суді можуть бути адвокати або законні представники. Повноваження адвоката підтверджуються ордером або довіреністю, що видаються в порядку визначеним законодавством. Зазначені документи посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги в межах адміністративного процесу. Адвокат, як представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки. Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері. Про припинення представництва або обмеження повноважень представника за довіреністю має бути повідомлено суду шля-

хом подання письмової заяви. У разі припинення повноважень представника на здійснення представництва особи у справі він не може бути у цій самій справі представником іншої сторони, третьої особи на іншій стороні або третьої особи із самостійними вимогами на предмет спору [3;1].

**Висновки.** Таким чином, проведений у роботі аналіз учасників адміністративного процесу показав, що вони складають розгалужену систему суб'єктів, кожен з яких виконує власну процесуальну роль. Так, центральне місце серед учасників адміністративного процесу мають: суд, сторони (позивач та відповідач) і треті особи. Саме між даними учасниками виникають ключові процесуальні відносини, каталізатором яких є публічно-правовий спір між позивачем та відповідачем для вирішення якого вони звертаються до адміністративного суду та який може впливати на права та законні інтереси третіх осіб, в зв'язку із чим вони також приймають безпосередню участь у розгляді та вирішенні адміністративної справи. Інші учасники процесу відіграють допоміжну процесуальну роль та забезпечують належний хід адміністративного процесу, встановлення всіх об'єктивних аспектів справи, документальне супроводження процесуальних дій, порядок проведення судового розгляду, використання спеціальних знань під час процесу і таке інше.

У підсумку також слід констатувати, що в системі зазначених учасників адміністративного процесу адвокати займають особливе місце, зокрема адміністративним процесуальним законодавством вони визначаються як представники сторін. Адвокати надають професійну правничу допомогу та користуються всіма правами та виконують обов'язки покладені на сторони. Однак, для участі у адміністративному процесі адвокат має володіти відповідним правовим статусом, а факт представництва особи повинен бути юридично посвідченим у встановленому законодавством порядку. Особливість процесуальної ролі адвоката в рамках адміністративного процесу говорить про наявність важливих специфічних ознак правового регулювання його діяльності, а також правового статусу, як учасника адміністративного процесу загалом.

### Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: закон від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35. Ст. 446.
2. Конституція України; закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. 2598.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

4. Обловацька Н. О. Поняття адвокатської діяльності в Україні та Росії. *Адвокат*. 2011. № 11(134). С. 45–48.

5. Головань І.В. До питання про поняття адвокатської діяльності. *Адвокат*. 2012. № 1(36). С. 12–18.

6. Бондаренко А.А. Розвиток адміністративного судочинства в Україні. *Форум права*. 2012. № 4. С. 118–124.

### Анотація

**Бережна Є. В.** До проблеми визначення місця адвоката в системі учасників адміністративного процесу. – Стаття.

До проблеми визначення місця адвоката в системі учасників адміністративного процесу.

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, визначено зміст та сутність поняття «учасник адміністративного процесу». Розкрито та перелічено сукупність суб'єктів, які формують склад учасників адміністративного процесу на основі положень Кодексу адміністративного судочинства України. Визначено статус адвоката, а також надано оцінку його ролі в межах адміністративного процесу.

**Ключові слова:** адміністративний процес, адвокат, учасник адміністративного процесу.

### Аннотация

**Бережная Е. В.** К проблеме определения адвоката в системе участников административного процесса. – Статья.

К проблеме определения адвоката в системе участников административного процесса.

В статье, опираясь на анализ научных взглядов ученых и норм действующего законодательства, определено содержание и сущность понятия «участник административного процесса». Раскрыты и перечислены совокупность субъектов, формирующих состав участников административного процесса на основе положений Кодекса административного судопроизводства Украины. Определен статус адвоката, а также дана оценка его роли в пределах административного процесса.

**Ключевые слова:** административный процесс, адвокат, участник административного процесса.

### Summary

**Berezhna Ye. V.** To the problem of determining the place of a lawyer in the system of participants in the administrative process. – Article.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, defines the content and essence of the concept of "participant in the administrative process". The set of subjects that form the composition of participants in the administrative process on the basis of the provisions of the Code of Administrative Procedure of Ukraine is revealed and listed. The status of a lawyer is defined, as well as an assessment of his role within the administrative process.

**Key words:** administrative process, lawyer, participant of administrative process.